

CSÍKSZÉK HELYSÉGNEVEINEK ALAKULÁSA A KÜLÖNBÖZŐ KÖZIGAZGATÁSI ÁTSZERVEZÉSEK ÉS KULTURÁLIS TÖRÉSVONALAK TÜKRÉBEN, A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

Bevezető

A nyelvek- és kultúrák együttélése, illetve ezeknek az egymáshoz viszonyított relatív helyzete állandó kutatási téma lesz a romániaihoz hasonló multietnikus társadalmakban. Az egyes kultúrák relatív súlya, dominanciája, vagy épp marginalizációja, a nyilvános tereken való megjelenése, vagy épp láthatatlansága, látélelet mutat ezen kultúrát képviselő csoportok, illetve nyelvet beszélő közösségek közti reláció alakulásáról. A nyelvi és kulturális tájkép alakulását és e folyamat mögötti mozgatórugók megértését számtalan tudományos munka kutatta,² eltérő módszertani alapvetések mentén.³ A jelen tanulmány szűkre szabott, specifikus fókuszában a csíkszéki helységnevek alakulása és az azokból levonható következtetések állnak. A kutatási téma relevanciáját, illetve aktualitását a Románián belüli őshonos kisebbségek, és kiemelten a székelységnek a többségi társadalomhoz való változó viszonyrendszere adja, mely indokolttá teszi e változó kapcsolatok kihatásának vizsgálatát, egy jól behatárolható függő változóra, ez esetben a történelmi Székelyföld egyik távlatilag is leginkább magyarajkú székén belül elhelyezkedő települések elnevezésére.

¹ Óraadó tanár, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi karán. Doktorandusz, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar.

² A jelen tanulmány témája szempontjából releváns írások közül lásd például: Tódor, Erika Mária: The hidden curriculum of schoolsapes. Overview of the bilingual school context. In: *Journal of Romanian Literary Studies* (4). 2014, 529-538.

³ Lásd például: Barni, Monica, & Bagna, Carla: The critical turn in LL: New methodologies and new items in LL. *Linguistic Landscape*, 1(1-2). 2015, 6-18.

Jelen tanulmány, ennek megfelelően elsődlegesen Csíkszék közigazgatás-területi alakulásának vázlatos folyamatát kísérli meg bemutatni, ennek létrejöttétől napjainkig. A történeti elemzés célja nyomon követni az említett szék helységneveinek változását a közigazgatási átszervezések és a különböző kulturális hatások fényében. A változó hatalmi és politikai viszonyok, az impériumváltások és határmódosítások visszatükröződtek a helységnevek gyakran politikai célú alakításában is, vizsgálandó lenyomatot hagyva a tudományos társadalom számára. Ezek alapján módszertanilag két fő megközelítési strukturálja a jelen tanulmányt. Egyrészt egy történeti, kronologikus rész, melynek gerincét a releváns történettudományi források feldolgozása adja, másrészt egy nyelvi-etimológiai megközelítés, mely előbbi kiegészítve igyekszik rekonstruálni az I. világháborút követően kisebbségbe került székelység, illetve Magyarország identitásának ápolását, megőrzését kihívás elé állító román kulturális térfoglalási folyamatoknak a helységnevek változásaiban tetten érhető leképeződését.

Csíkszék közigazgatása

Csíkszék közigazgatása kialakulásától az 1562-es székely felkelésig

A keleti határokat fenyegető lovas-nomád népek megjelenése arra készítette a székelyeket, hogy fokozatosan keletre költözzenek, hátrahagyva Magyarország nyugati, északi és déli határainak védelmét.⁴ Csíkszéklet a letelepedő székelyek harmadik csoportjának egy része alapítja valamikor a XIII. század folyamán, hozzávetőlegesen azonos időben a Sepsi-, Kézdi- és Orbaiszéki székelyekkel.⁵ Sajnos a közigazgatási egység kialakításának pontos idejéről nincsenek ismereteink. Földrajzilag az Erdélyi-medence keleti, illetve a történeti Székelyföld észak-keleti részén helyezkedett el, pontosabban a

⁴ Kristó Gyula: *A székelyek eredete*. Budapest: Balassi kiadó, 2005, 85-97.

⁵ Rácz Tibor Ákos: Háromszék első magyar telepesei és a határvédelem. In: *Erdélyi Múzeum*, LXV. kötet, 1-2. füzet. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása 2003, 1-2.

Görgényi-havasok és a Beszterce-dombvidék, a Kárpátok és Moldova, Háromszék (Kézdiszék és Felső-Fehér vármegye), valamint a Hargita és Udvarhelyszék között. Csíkszék egyike azon székely székeknek, amely keretén belül fiúszékek kerültek kialakításra.⁶ Csík főszék mellett két fiúszékkal is rendelkezett, amelyek közül egyik Gyergyó- és a másik Kászonszék volt, azonban ezekre kizárólag a főszékek tartozékául tekintettek.⁷ A székelyek összességét tekintve a történelem folyamán hét fő széket alapítottak, amelyek alá összesen hat-hét fiúszék tartozott.⁸

A legrégebbi fennmaradt dokumentumsor, amely Csíkszék településállományát ismerteti, az 1332-1335 között felvett pápai tizedjegyzék, amelyben az akkor már létező, fizető plébániaként bejegyzett településeket tüntették fel.⁹ Az említett tizedjegyzék Csíkszék esetében tizenkilenc ma is létező, beazonosítható települést nevez meg.¹⁰ Ezt követően Csíkszék településhálózatának bővüléséről csak az 1567-es népességi összeírás nyújt pontos adatokat.

A XIII. század végétől nem csak a járási felosztás, de a regionális közigazgatás fejlődésének különböző elemei is megjelennek Magyarország teljes területén, úgy Szlavóniában, Horvátországban, a bánságokban, mint Erdélyben. Ez a tendencia Székelyföld teljes

⁶ Szádeczky-Kardoss Lajos: *A székely székek*. 1986, 133-150. Letöltés helye: www.mek.niif.hu; letöltés ideje: 2019.09.21.

⁷ A szék kivételes jogállású népcsoportok esetében (pl. jászok, kunok, szászok, székek) a magyar közigazgatás és igazságszolgáltatás egyik alapvető területi egysége a XII-XIII. századtól az 1876-os megyerendezésig. Szerepük ugyanaz volt, mint a vármegyéknek, de nem tartoztak a vármegyei joghatóság alá. A székrendszer keretén belül megkülönböztethetők az úgynevezett főszékek és az ezeknek alárendelt fiúszékek, tehát ezek a szóban forgó közigazgatás-területi egység, alegységei voltak. - Bodó Barna: *A székelyföldi autonómia mozgásterai*. In: *Kisebbségkutatás, XXV. évf. 3. sz.* Budapest: Lucidus kiadó. 2016, 7-41.

⁸ Hosszú Gábor: *A székely jog megjelenése egy rovás emlékekben* (diplomamunka). Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2010, 8.

⁹ Elekes Tibor: *Székelyföld földrajza és közigazgatása*. In: Benkő Elek-Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, I. Kötet (A kezdetektől 1562-ig)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 58-63.

¹⁰ Hegyi Géza: *A pápai tizedjegyzék tévesen azonosított székelyföldi helynevei*. In: Sófalvi András-Visy Zsolt (szerk.): *Tanulmányok a székelység középkori és fejedelemség kori történelméből*. Énlaka - Székelyudvarhely: Haáz Rezső Múzeum, Pro Énlaka Alapítvány, 2012, 97-113.

egészében elmarad, így még hosszú ideig Csíkszéket sem érintik az említett közigazgatási-területi változások. A XIII. századi Magyarország területének nagy részéhez képest, noha nem egyedülként, de a hagyományos székrendszer egységeit, illetve ennek alegységeit működtetik tovább.¹¹

Az 1526-os mohácsi csatavesztést, majd az ország három részre szakadását követően az önálló Erdélyi Fejedelemség, amely részét képezte a történeti Székelyföld egésze is, a magyar nemzeti hagyományok folytatója volt. Valószínűsíthetően ez a tény nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy nem történt jelentős közigazgatási átszervezés a területen, így Székelyföld megőrizhette korábbi közigazgatási önállóságát ellátva katonai kötelezettségeit is. Ugyanakkor a székelyföldi közigazgatási-területi struktúra átalakulása valamikor már a XV. század folyamán kezdetét veszi, amikor is a korábbi székely nemzetségi-társadalmi berendezkedés bizonyos mértékben elkezd átrendeződni. A hagyományos székely rendi társadalomban a katonáskodás, illetve a vagyoni különbség előbb két, majd három rendet (*trium generum siculi*) hozott létre. Kezdetekben a lófó- (*primipilus*) és a közszékelyek (*pixidarius*) rendjei léteztek, majd a lófőszékelyek közül kiemelkedett a harmadik rend is, a főrendűek (*primor*).¹² A XV. századi székely nemzetségi-társadalmi berendezkedés átrendeződésének oka a korabeli székely rendek közötti egyre szélesedő különbségekben keresendő, illetve az egymással szembeni túlkapásokban, visszaélésekben nyilvánul meg. Elsősorban a nemesség és a lófók viszonya, hozzáállása változott a közszékelyekkel szemben. Annak érdekében, hogy a megnövekedett feszültségeket csillapítsa, ugyanakkor megőrizze a székelység harcértékét, az uralkodó hatalom különböző rendelkezések által igyekezett befolyásolni ezeket a belviszályokat. A korabeli történelmi kontextus, illetve e szabályozások hosszas folyamata együttesen

¹¹ Kordé Zoltán: Katonai kötelezettséggel tartozó és kiváltságolt népelemek a középkori Magyar Királyságban. In: Benkő Elek-Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, I. Kötet (A kezdetektől 1562-ig)*. Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM. 2016, 73-88.

¹² Kolombán-Antal József: *Székely honfoglalás, avagy mikor költöztek a székelyek a Kárpát-medencébe?* Székelyudvarhely: Litera-Veres kiadó, 2008, 30-32.

végül is a székelyek adóterheinek növelésében és az elkobzott birtokok idegeneknek való adományozásában csúcspontot ért el, amely megszüntette a zárt társadalmi rendszerüket. Ezek a feszültségek vezettek az 1562-ben kitört székely felkeléshez, amely megmozduláshoz a hét székely szék közül hat csatlakozott (Csíkszék sem képezett kivételt) azzal a célkitűzéssel, hogy visszaállítsák a korábbi szabadságjogaikat. János Zsigmond fejedelmi hada viszont sikeresen leverte az elszigetelt és több seregtestben harcoló székely felkelőket, amelynek visszafordíthatatlan közigazgatás-rendezési következményei lettek.¹³

Ezt követően 1562. június 20-án megtartott országgyűlés eredményeként jelentősen csorbították a székely autonómiát, valamint eltörölték a székelység egészére vonatkozó nemesi jogokat és az addig fennálló székely társadalmi rendet, bevezetve a nemes-jobbágy kétpólusú társadalmi szerkezetet.¹⁴ Ugyanakkor János Zsigmond kénytelen volt megállapítani, hogy a felkelést a székely közösség bizonyos fokú elnyomása okozta. Ekkorra Csíkszék településhálózata az 1567-es népszámlálás által biztosított adatok alapján tizenkilencről ötvenhatra emelkedett, beleértve a két fiúszékén megalakult helységeket is.¹⁵

Csíkszék közigazgatása a Habsburg Birodalom részeként

A közigazgatás-területi struktúra átalakításának lehetősége az 1686-os háborút követően vetődött fel ismét, amikor is az ország nagy része felszabadult a török hódoltság alól. 1687-ben Erdély és vele együtt Székelyföld a Habsburg Birodalomhoz kerül, amely megtartotta a régió korábban kiépült önállóságát. A csíkszéki székelyek egy része mindaddig katonai szolgálatot teljesített a katonai

¹³ Demény Lajos: *Székely felkelések a XVI. század második felében*. Bukarest: Politikai könyvkiadó, 1976, 37-52.

¹⁴ Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében*. Kolozsvár: Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, 2005, 38-62.

¹⁵ Szabó Károly-Szádeczky-Kardoss Lajos, Barabás Samu (szerk.): *Székely oklevéltár 1219-1776, III-IV. kötet*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1934.

végvidékeken, illetve egy másik csoportja a kurucok mellett szállt hadba a császári seregek ellenében. Ennek a korszaknak az 1711-es szatmári béke vetett véget.¹⁶ Kiváltságaik azt követően is megmaradtak, hogy katonai szolgálatot már nem kellett teljesíteniük.¹⁷

A XVIII. század első jelentős mozzanataként Székelyföld közigazgatási-területi struktúrájának átalakítását illetően a Habsburg Birodalom által kialakított speciális katonai-közigazgatási terület létrehozása nevezhető meg. Ennek keretén belül Mária Terézia rendeletének alapján 1762-1764 között kialakították a katonai végvidékeket vagy határőrvidékeket, illetve ezen belül került megszervezésre az erdélyi határőrezred, amely első sorban az ismételt török támadások miatt vált szükségessé.¹⁸ 1763-ban Mária Terézia a székely határőrség felállítását azzal indokolja, hogy egyrészt szükség van a szisztematikus ellenőrzésre, ami a határszéli szorosokat, álutakat és havasi ösvényeket illeti, másrészt a közbéke oltalmazására, a csempészet megakadályozására és a pestis elterjedésének meggátlására is.¹⁹ Elődjét a XVI. századi török háborúk idején kialakított, az Adriai-tengertől Erdélyig húzódó egységes védelmi rendszer képezte.²⁰

A magyar-török határszakaszon hat katonai végvidéket alakítottak ki, amelyek közül az úgynevezett Erdélyi végvidék képezte a legkeletibb létesítményt. Ez két nagyobb egységre tagolódott, amelyek közül az egyik az 1762-1764 között felállított Székely ezred,

¹⁶ B. Szabó János: A székelyek katonai szerepe Erdélyben a mohácsi csatától a Habsburg uralom megszilárdulásáig (1526-1709). In: Nagy József (szerk.): *Határvédelem évszázadai Székelyföldön, Csíkszék és Gyimesek vidéke*. Sepsiszentgyörgy: Szépvízért egyesület, 2018, 106-152.

¹⁷ Ember Győző: Magyarország közigazgatása, 1711-1765. In: *Levéltári Közlemények*, 55. évf., 1. sz. Budapest: Akadémiai kiadó. 1983, 86-88.

¹⁸ Csikányi Tamás: Székely határőrezredek az Austerlitz csatában. In: *Hadtörténeti közlemények*, CXXIX. évf. 2. sz. Budapest: Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 2016, 351-352.

¹⁹ Szádeczky-Kardoss Lajos: *A székely határőrség szervezése 1762-64-ben. Okirattárral, 1761-1790*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1908, 127.

²⁰ Pálffy Géza: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. In: *Történelmi szemle*, XXXVIII. évf. 2-3. sz. Budapest: A magyar tudományos akadémia történettudományi intézete. 1996, 163-218.

illetve a másik az 1766-ban létrehozott Oláh ezred volt.²¹ Emellett mind a székely, mind az oláh ezred két gyalogezredre tagolódott, illetve a székelység esetében egy lovasezred is kialakításra került. A tervek szerint az Oláh ezred keretén belül is kialakítottak volna egy lovasezredet, de végül ez nem valósult meg. A Székely ezred a XIV. Első Székely ezredből (Erstes-Szekler Regiment), illetve a XV. Második Székely ezredből (Zweites-Szekler Regiment) állt, amelyek területei teljes pontossággal nem meghatározhatóak. A XVI. Első Székely ezred területe nagyjából Csíkszék térségét ölelte fel, székhelye Csíkszereda volt. A csíkszéki székelység esetében a határőrvidék kiépítése nem volt akadálymentes, mivel lakói szembeszegültek a felülről jövő, centralista kezdeményezésnek. Ennek az ellenállásnak a következménye a „madéfalvi veszedelemként” ismert 1764-es székelység körében végzett mészárlásban csúcso sodott ki.²² A „Siculicidiumként” is emlegetett eseményt követően a határőrvidék kiépült, amely keretén belül azt, hogy ki töltött be gyalogos, illetve lovas tisztséget a székelyek őseinek rendi-társadalmi helyzete határozta meg.²³

A Székelyföldet is nagymértékben befolyásoló, következő közigazgatási reform ugyancsak Mária Terézia nevéhez fűződik, amiért 1768-ban egységes keretbe foglalta a vármegyei igazgatás rendszerét. Nem sokkal ezt követően e reform alapján sikerült II. Józsefnek megvalósítania az addigi fokozatos osztrák központosító törekvéseket, amely az általa elképzelt, felülről vezérelt modernizáció érdekében megszüntette a nemesi vármegyék autonómiáját. 1785-1787 között lezajlik a II. József által megálmodott közigazgatási reform tervének gyakorlatba ültetése, amely a racionalizálás érdekében átszervezte a megyék területi beosztását.²⁴ Erdély megyéit

²¹ Szentgyörgyi Tamás: A Magyar Királyság határvédelmi rendszerének kiépítése: 16-18. század. In: *Quot Capita, Tot Sententiae*, Győr: Batthyány Lajos Szakkollégium, 2013, 183-187.

²² Gyémánt Richárd: A katonai határőrvidék vázlatos történelme és „statisztikája”. In: *Aracs, 17. évf.*, 3. sz. Szabadka: Aracs Alapítvány. 2017, 76-82.

²³ Balogh 2005 *i.m.*, 14-18.

²⁴ Hajdú Zoltán: Erdély történetileg változó államföldrajzi problematikája: közigazgatási régió, részállam, önálló állam, államrész? In: *A kulturális térségek szerepe a regionális*

három újonnan kialakított kerületbe osztotta be (Szebeni, Fogarasi és Kolozsvári kerület), amelyek létrejötte által megváltozott a régió teljes közigazgatási-területi hierarchiáját. Az így kialakított kerületek részét képezte Székelyföld egésze is, amely öt székét felosztották a három kerület között.²⁵ A három kerületben összesen tíz megyét hoztak létre, teljes mértékben felszámolva a székek és vidékek különállóságát, illetve az autonómiákat. A történelmi Csíkszék Gyergyó fiúszék területével együtt összevonták Udvarhelyszékkal, ezzel létrehozva Udvarhely megyét, amelynek megyeközpontja Székelyudvarhely lett, megfosztva ettől a szereptől Csíkszeredát. A történelmi Csíkszékhez tartozó Kászon fiúszékét az újonnan kialakított Háromszék megyéhez csatolták, amelynek megyeszékhelye Brassó volt. Csíkszék Udvarhely megye részeként, vele és Háromszék megyével együtt a fogarasi kerületbe került beosztásra.²⁶ Amint az Csíkszék esetében is megfigyelhető, az új közigazgatási rendszert elsősorban a jelentősebb földrajzi szempontok alapján alakítják ki, figyelmen kívül hagyva a történelmi hagyományokat, illetve a régi területi beosztásokat, ezzel szembeállítva a hagyományos székek székelyeit.²⁷

Az imént említett kerületek élére egy-egy királyi biztost, illetve minden megye élére egy-egy alispánt neveztek ki.²⁸ 1790-ben, II. József még a halálát megelőzően visszavonta a közigazgatásra vonatkozó rendeleteit, visszaállítva az ezt megelőző közigazgatási-területi struktúrát.²⁹

fejlesztésben. Csíkszereda: Székelyföld 2000 Munkacsoport, 2001, 215-217.

²⁵ Hajdú Zoltán: A közigazgatási térfelosztás változásai Magyarországon. In: *Tér és Társadalom*, 10. évf., 1. sz. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete. 1996, 5-21.

²⁶ Hermann Gusztáv Mihály: A székelység II. József idején. In: Egyed Ákos-Hermann Gusztáv Mihály-Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, II. Kötet (1562-1867)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 406-417.

²⁷ Bereznay András: *Erdély történetének atlasza*. Budapest: Méry Ration kiadó, 2011.

²⁸ Szilágyi Sándor: *A Magyar Nemzet Története. VIII. Kötet: Magyarország története a Szatmári Békétől a Bécsi congressusig (1711-1815)*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt, 1898, 233-240.

²⁹ Szántay Antal: II. József kerületi biztosai. In: *Századok, CXLVIII. évf., 5. sz.* Budapest: Magyar történelmi társulat. 2014, 1171-1185.

Csíkszék közigazgatása II. József halálától az 1867-1886 között zajló közigazgatási egységesítés életbelépéséig

Székelyföld esetében 1790-1850 között a gazdasági-társadalmi változások és a településhálózat fejlődésének kereteit a hagyományos székek rendszere biztosította, amely az öt történelmi székely székből (Maros, Udvarhely, Csík, Háromszék és Aranyos), illetve a főszékek fiúszékeiből állt. A meglévő források alapján a történelmi Csíkszék területén először a XVIII. század folyamán alakítanak ki járásokat. Az 1848-1849-es forradalom, illetve szabadságharcig ennek a területén összesen négy járást hoznak létre, amelyek az Alcsíki, Felcsíki, Gyergyói és Kászoni járás megnevezéseket viselték.³⁰

Az újabb változást az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc leverése hozta el, amely következtében 1850-ben újabb, egyelőre ideiglenes közigazgatási reformra került sor. Ennek alapját az 1786-1790 között működő kerületrendszer képezte, viszont ehhez képest jelentős eltérések figyelhetők meg az újonnan kidolgozott és gyakorlatba ültetett közigazgatási-területi berendezéssel kapcsolatban.³¹ A császári csapatok Székelyföld minden pontján katonai közigazgatást vezettek be. Előzetesen az úgynevezett „vidékek” kerültek kialakításra, majd 1851-ben Erdély területén öt közigazgatási kerületet hoztak létre. Az új közigazgatási egységek létrehozásával párhuzamosan elkezdték felszámolni az erdélyi határőrvidéket, de ez a folyamat csak az 1876-os közigazgatási átszervezés gyakorlatba ültetésével ért véget.³² Csíkszék ezek alapján előbb az udvarhelyi vidék részévé vált, majd ezt követően az összes települése a Marosvásárhelyi kerület, csíkszeredai járásába került, ezáltal elveszítve központi szerepét. A továbbiakban ezen belül módosították a járási rendszert is, létrehozva a körzeteket és alkörzeteket. Ez alapján a

³⁰ Herner János: *Erdély és Részek térképe és helységnevtára*. Szeged: József Attila Tudományegyetem, 1987, 109.

³¹ Dávid Gyula-Egyed Ákos-Kötő József: *Kossuth Lajos és Erdély*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2004, 30-34.

³² Deák Ágnes: A közigazgatás és igazságszolgáltatás szervezete. In: Egyed Ákos-Hermann Gusztáv Mihály-Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, II. Kötet (1562-1867)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 628-635.

Csíkszeredai körzet hajdani négy járása helyett három katonai alkörzet került kialakításra, amelyek a Csíkszépvízi, Csíkbánfalvi és a Gyergyószentmiklósi megnevezéseket kapták. 1854-ben véglegesítették az 1850-ben kezdeményezett reform révén kialakított közigazgatási struktúrát, amely csupán 1860-ig volt érvényben. Az említett periódusban a történelmi Csíkszék, illetve fiúszékeinek települései továbbra is a Marosvásárhelyi kerület részét képezik.³³

Csíkszék, mint különálló közigazgatás-területi egység utoljára a Marosvásárhelyi Katonai Kerület megszűnését követő időszakban létezett, 1860-1876 között, amely időszakban a történelem során utoljára kerül alkalmazásra a hagyományos székelyföldi közigazgatási rendszer.³⁴

Az 1867-es kiegyezéssel létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia, amelynek keretén belül Magyarország elsődleges célként fogalmazta meg a történelmi-területi struktúrák rendezését, racionalizálását. Noha a gyakorlatban az 1848-1849-es forradalmat követően Erdély esetében nem beszélhetünk önrendelkezésről, első lépésként az 1868. évi XLIII. törvény alapján hivatalosan is megszűnik területi-politikai autonómiája, ezáltal újra egyesítve a régiót az anyaországgal. A közigazgatási reform második lépését az 1868. évi XLIV. törvény képezi, amely a községek hivatalos nyelvhasználatát szabályozta. A folyamat következő fontos állomása az 1869. évi IV. törvény megalkotása volt, amely elválasztotta az igazságszolgáltatást a közigazgatástól. Ezt követően az 1870. évi XLII. törvény a köz-törvényhatóságok rendezése esetében lehetővé tette a közigazgatás polgári átalakítását, de még megerősítette a székely székek hatáskörét. Következő lépésként az 1871. évi XVIII. törvény emelhető ki, amely alapján szabályozásra kerültek a törvényhatósági joggal nem rendelkező városok és községek.³⁵ 1876-ban került sor a vár-

³³ Fényes Elek: *Ausztriai Birodalom statistikája és földrajzi leírása*. Pest: Heckenast Gusztáv, 1857.

³⁴ Elekes Tibor-Gyenyizse Péter: A földrajzi tényezők és a közigazgatás kapcsolatrendszere Erdélyben. In: *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, XI. évf., 2 sz. Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. 2014, 119-121.

³⁵ Cselényi Zsuzsanna: A magyar polgári közigazgatás 1867-től az első világháborúig. In: *Tanulmányok a történelemtudomány köréből* = *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis*.

megyék területi szabályozására, amellyel egy időben megszűntek a székelyek sajátos önrendelkezési jogai és jogi intézményei, illetve az addigi hagyományos autonómiájukat ennek érvénybelépésével számolták fel teljesen.³⁶ Ezt követően továbbra is a központosítási törekvések maradtak előtérben és 1883-ban korlátozásra kerültek a vármegyék adókiivetésének jogai. Végül e törekvések felerősödése alapján alkották meg az 1886. évi XXI. törvényt, amely jelentősen csökkentette a törvényhatóságok számát, illetve növelte a kormány ellenőrzési jogát.³⁷

Az 1867-1886 között gyakorlatba ültetett közigazgatási reform folyamata területrendezési szempontból talán Csíkszék esetében hozott a legkevesebb változást, ugyanis az újonnan létrejövő vármegyét nem bővítik, de nem is kurtítják, illetve székhelye Csíkszereda marad, a hajdani székközpont. A XVIII. században kialakított közigazgatási berendezkedés végérvényesen az 1876. évi közigazgatási egységesítés életbelépésekor szűnt meg érintetlenül hagyva az egykori szék területét.³⁸ A mindeddig önrendelkezést gyakorló Csíkszékot, az újonnan létrejött Csík vármegyévé alakítják, amely keretén belül négy járást hoznak létre. A hajdani szék, illetve fiúszékeinek összes települése a Felcsíki, a Kászon-alcsíki, a Gyergyószentmiklósi, illetve a Gyergyó-tölgyesi járásba került.³⁹ A folyamatot az 1886. évi törvény zárja le, amely értelmében Csík vármegyét önkormányzattá nyilvánították. Mint önkormányzat, önállóan lépett fel a belső ügyeket illetően, döntéseket hozott, határozatokat és rendeleteket dolgozott ki, illetve alkalmazta ezeket.⁴⁰

Magyarország és ezen belül Székelyföld területén tehát 1876-ban kerül sor először a megyebeosztás tényleges egyetemlegessé tételé-

Sectio historiae, XXII. évf., 20. sz. Eger: Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola. 1995, 35-42.

³⁶ Hajdú 2001 *i.m.*, 217.

³⁷ Cselényi 1995 *i.m.*, 35-42.

³⁸ 1876. évi XXXIII. törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről.

³⁹ 1877. évi I. törvénycikk némely törvényhatóságok véglegesen megállapított területének az 1876. évi XXXIII. tc. rendelkezése folytán törvénybe iktatásáról

⁴⁰ 1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról

re, amely alól Csíkszék sem képez kivételt. Azt fontos megemlíteni, hogy az így létrejött térfelosztás során figyelembe vették a székely székek hagyományos térszerkezetét, illetve az etnikai-felekezeti sajátosságokat is és e szempontokat alapul véve alakították ki az új székelyföldi vármegyéket.

A Trianoni békeszerződéstől napjainkig

A következő közigazgatási berendezkedést illető jelentős változás, az első világháborúval bezárólag valósul meg, amikor is Erdély, illetve vele együtt Székelyföld területe Románia részévé válik.⁴¹ Az említett terület helyzete a romániai egységes keretrendszerbe való integrálását illetően, több ponton is szabályozásra szorult.⁴² Noha a közrend fenntartása érdekében az ideiglenes kormányzótanács úgy rendelkezett, hogy az 1918. október 18-a előtti jogszabályok maradnak érvényben,⁴³ elkezdte a helységek román nyelvű elnevezéseivel kapcsolatos módosítások előkészületeit, illetve hivatalossá tette a román nyelvet.⁴⁴ Csíkszék esetében 1918-1921 között a járás-rendszer esetében mindössze ezek megnevezései változnak. A Felcsíki, Csíkszeredai járássá, a Szépvízi, Gyimesi járássá, míg a Kászon-alcsík járás, Csíkszentmárton járássá alakul. 1921-ben publikálásra került az új helységnévtár, amelyben elsősorban a települések román elnevezéseinek nagymértékű változása figyelhető meg.⁴⁵ Még ebben az évben sor került az ideiglenes kormányzó-

⁴¹ Banciu, Marius Gheorghe: Aspecte ale implementării legislației României întregite în Sud-Estul Transilvaniei. In: *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, LVII. sz.* Cluj-Napoca: Institutul de Istorie „George Barițiu”. 2018, 319–333.

⁴² Boamfă, Ionel: Crearea, la nivel național, a bazei de date administrative privind localitățile din spațiul românesc. In: *„Philologica Jassyensia”, XI. évf. 2. (22.) sz.* București: Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. 2015, 134-138.

⁴³ Onișor, Titu: *Opera legislativă a Consiliului Dirigent*, București: Editură Marvan S.A.R, 1937, 13.

⁴⁴ Györke Zoltán: Instituția Prefecturii în perioada interbelică (1923-1938). Proiecți legislative. In: *Revista Transilvană de științe administrative*, 27 évf. 3. sz. Cluj Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. 2010, 79-96.

⁴⁵ Bartos-Elekes Zsombor: A hatalom névrajza – A névrajz hatalma. In: *Földrajzi Közlemények*, CXL. évf., 2. sz. Budapest: Magyar Földrajzi Társaság. 2016, 124-134.

tanács felosztatására, illetve ezt követően az újabb közigazgatási átszervezéssel kapcsolatos előkészületek kerültek a középpontba, amelyek az 1925. évi igazgatási egységesítésről szóló törvényben összpontosultak.⁴⁶ Ezzel egyidőben a 2465. számú királyi rendelet nyomán több helységnek ismételten megváltoztatták a román nyelvű elnevezését.⁴⁷

A 95/1925. jogszabály értelmében alakítják ki az öt járást számláló Csík megyét, amely az egykori Csík vármegyét foglalta magába.⁴⁸ Ez esetben is mindössze a járási rendszer megnevezései változtak. A Csíkszeredai, Központi járássá, míg a Gyimesi visszaalakul Szépvízi járássá. A továbbiakban Románia két, kisebb kiegészítést magába foglaló, közigazgatási jogszabályt ültet gyakorlatba (1929-ben⁴⁹ és 1936-ban),⁵⁰ amelyek szerint a történelmi Csíkszék helységeinek nagy része továbbra is Csík megye részét képezik. Eltérést képez Gyergyótölgyes járás megosztása Csík, Maros és Németvásár (Neamț) megye között. 1938-ban a 2919. számú királyi rendelet révén új közigazgatási rendszer lép érvénybe, amely keretén belül Csík megyét Maros tartományba sorolják, nyolc más megyével együtt.⁵¹

A második világháborút követően az 1950. évi közigazgatási reform érvénybe lépésétől 1968-ig szintén tartomány-rendszer működött. A történelmi Csíkszék települései ennek során megoszlottak Maros és Sztálin Tartomány között. A Sztálin tartomány részét képezte Csík rajon, amely a hajdani Csík főszek területét foglalta magába, míg Maros tartomány részévé tették a hajdani Gyergyó fi-

⁴⁶ Legea nr. 95 din 14 iunie 1925 pentru unificarea administrativă

⁴⁷ Decret Regal nr. 2465 din 25 septembrie 1925 privind schimbării denumirii unor localităților.

⁴⁸ Săgeată, Radu: Evoluția organizării administrativ-teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940). In: *Revista Geografică*, IX. sz. București: Academia Română, Institutul de Geografie. 2002, 158-166.

⁴⁹ Legea nr. 167 din 29 iulie 1929 pentru organizarea administrațiunii locale

⁵⁰ Legea administrativă nr. 569 din 26 martie 1936

⁵¹ Decret Regal, nr. 2919 din 13 august 1938

úszéket.⁵² 1952-ben létrejön a Magyar Autonóm Tartomány,⁵³ majd 1960-ban Maros - Magyar Autonóm Tartomány néven átszervezésre kerül, amelyek keretén belül a korabeli Csík, Maroshévíz és Gyergyószentmiklós rajonok területe magába foglalta a történelmi Csíkszék teljes egészét.⁵⁴

Az utolsó, napjainkban is érvényben lévő, közigazgatást érintő módosítást 1968-ban ültették gyakorlatba, melynek nyomán visszaállt a korábban is alkalmazott megyerendszer, amelyen belül a történelmi Csíkszék településeinek nagy részét Hargita megyébe sorolták be, illetve néhány Bákó megyébe került pl.: Gyimesbükk.⁵⁵

Ezen alfejezet keretein belül a közigazgatási-területi változások bemutatása mellett fontos hangsúlyozni, hogy e folyamatot nagymértékben befolyásolta a román államberendezkedési modell, amely a 19. századi franciaországi homogén nemzetállam mintájára került kialakításra. Noha közvetlenül az első világháborút követő időszakban erre vonatkozóan még eltérő elképzelései voltak az erdélyi, illetve központi román hatalomnak, néhány év leforgása alatt kizárólagos teret nyert a centralista, asszimiláló-diszkriminatív nemzetiségpolitika, amely a közigazgatás-területi stratégiák alakulására is jelentős hatással volt.⁵⁶

Csíkszék helységneveinek alakulása

Csíkszék településneveinek kialakulása, változása és egymásra rétegződése az előző fejezetben bemutatott események kronológiáját,

⁵² Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române.

⁵³ Bottoni, Stefano: *Sztálin a Székelyeknél – A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960)*, Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2008, 48.

⁵⁴ *Uo.*, 420-424.

⁵⁵ Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România

⁵⁶ Bárdi Nándor: A romániai magyar kisebbség a két világháború között. In: Bárdi Nándor-Fedinec Csilla-Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest: Gondolat Kiadó - MTA Kisebbségkutató Intézet. 2008, 90-97.

illetve az etimológiai szempontokat is figyelembe véve viszonylag egyszerűen megállapítható. Csíkszék, de alapvetően Székelyföld helyzete különlegesnek számít, mivel kettős helységnevek párhuzamos létezése figyelhető meg a területén, amiből nyilvánvalóan az következik, hogy az itt élő közösségek huzamosabb ideig kapcsolatban álltak és adott szinten hatottak egymásra.⁵⁷

Erdély, ezen belül Székelyföld területét illetően, az általunk ismert legrégebbi földrajzi megnevezéseket, noha különböző változatokban, de már az ókori római és görögországi forrásokban is fellelhetjük. E forrásokat kezelhetjük nyelvi alapként, amelyekre később, valószínűsíthetően ráépültek a különböző etnikumok helynevei. Abban az esetben, hogy ha figyelmesebben megvizsgáljuk eme kérdéskört, a többszintű nyelvi keveredésből kifolyólag, illetve az eltérő nyelvtani szabályokat szem előtt tartva arra a következtetésre juthatunk, hogy a már említett régió helységnevei nem következhetnek direkt módon az ókori megnevezésekből. Sokkal inkább jellemző e tájegységre a kölcsönös egymásra hatás, amely révén a helységnevek különböző változatai jöttek létre.⁵⁸

Az említett ókori nyelvi hatásokat követően, felfedezhetőek a szláv, illetve bolgár nyelvi jellegzetességek, majd a magyar honfoglalás után a kereszténység felvételét megelőző magyar nevek is megjelennek. A kereszténység felvétele után több meglévő magyar település is magyarosított latin személynevet kapott elnevezésként, majd a XII.-XIII. században ezekre épültek rá a német, illetve a román nyelvi hatások. Jelen tanulmány függelékében ettől a ponttól igyekszem szemléltetni az imént említett folyamatokat.⁵⁹ II. Endre az 1224. évi kiváltságlevelével, az úgynevezett Andreanummal,

⁵⁷ Craiu, Ovidiu-Constantin: Structura socială a oiconimelor. Reorganizarea administrativ-teritorială a statului Român prin decretul 799/1964. In: „*Revista Română de Sociologie*”, XXIII. évf. 1-2. (9.) sz. București: Editura Lumen. 2012, 115-132.

⁵⁸ Makkai László-Mócsy András: *Erdély története a kezdetektől 1606-ig*, Budapest: Akadémia kiadó, 1988, 235-240.

⁵⁹ Id. 1. számú függelék: Csíkszékcszék helységneveinek alakulása (magyar és német nyelvű megnevezések), illetve 2. számú függelék: Csíkszékcszék helységneveinek alakulása (román nyelvű megnevezések)

etnikai kiváltságok birtokába juttatta az erdélyi szászokat,⁶⁰ míg a román beköltözés 1166 utánra tehető, amely évszám egyúttal a Magyarországon lévő, legkorábbi telephelyük emlékét is őrzi (Fogarasi vidéki Oláhföld - Terra Blacorum).⁶¹

A földrajzi nevek keletkezését illetően, két típust különböztethetünk meg, amelyek keretén belül több alpont is megnevezhető:

1. Spontán keletkezési típus:
 - a. Természeti nevek (pl. méret, éghajlat, állatvilág által inspirált nevek);
 - b. Műveltségi nevek (pl. épületre való utalás vagy akár személynevekből, népnevekből származó nevek);
 - c. Eseménynevek (pl. történésekre való utalás).⁶²

2. Hivatalos keletkezési típus (hatósági nevek):
 - a. A névadó motívum eltűnése miatti átnevezés (pl. népi szokásoké);
 - b. Az adott terület birtokosának megváltozása (pl. impériumváltás – más lesz a hivatalos nyelv);⁶³
 - c. A táj és az ember viszonyának módosulása (pl. népetimológiai helységnév-változások, amikor egy név jelentése eltűnik és az „értelmetlenné” vált szó új jelentést kap);⁶⁴
 - d. A települések egyesítése, szétválása, esetleg átszervezése miatti átnevezés.

⁶⁰ Hanzó Lajos: *Az erdélyi szász önkormányzat kialakulása*. Szeged: Értekezések a M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem Magyar Történelmi Intézetéből, 1941, 85.

⁶¹ Rácz Anita: *Adatok a népnévvel alakult régi településnevek történetéhez*, Debrecen: Debreceni Egyetemi kiadó, 2011, 248.

⁶² Lőrincze Lajos: *Földrajzi neveink élete*. Budapest: Néptudományi Intézet, 1947, 32.

⁶³ Bencsik Péter: Határok és helységnévek Köztes-Európában a 18. század második felétől napjainkig. In: *Limes-Tudományos szemle, X. évf., 2. sz.* Tatabánya: Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata. 1997, 117-140.

⁶⁴ Bencsik Péter: *Helységnévváltozások Köztes-Európában 1763-1995*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 1997, 15-18.

A különböző névalakok anyanyelvhez való igazodása természetes folyamat, amely által megfigyelhetjük az adott helységnevek változását akár egy nyelven belül is. Abban az esetben viszont, hogy ha tartósan egy más etnikai csoport is élt valamely, számára idegen nyelvű településen, rövid időn belül kialakította a saját elnevezését is. Ennek a módja többnyire a település megnevezésének egyszerű lefordítása, a név etimologizálása volt, amely ugyan hangalakban hasonló, viszont más jelentéssel bíró elnevezésként élt tovább az elődjével párhuzamosan, de az is előfordult, hogy teljesen új motívumra (pl. népnévre) épült az elnevezés. Általában az egy adott területre később érkező nép veszi át a már meglévő helységnevet, míg abban az esetben, hogy ha egy település létrejöttkor, egyidejűleg több nép is együtt él az adott térségben, párhuzamos helynévadás valósul meg. Jelen tanulmány mellékletében megfigyelhető, hogy az elsődlegesen kialakult román helységnevek jelentős része fonetikus átírással, esetlegesen félrefordítás révén alakult ki.⁶⁵

A helységnevek spontán keletkezési típusai, ahogy a hivatalos keletkezési típusai is a különböző kultúrák esetében, eltérő időben léptek érvénybe. A XVIII. század előtt a birodalmak, országok hivatalos nyelvét elsősorban a latin testesítette meg. A Habsburg Birodalomban 1784-et követően a német lesz a hivatalos nyelv,⁶⁶ majd 1836-tól a magyar is azzá válik.⁶⁷ E történések fontos állomásokat képeznek a hivatalos helységnév-változások szempontjából, ugyanis ennek következtében az 1854-es Osztrák közigazgatási átszervezés keretén belül névrendezés is történt, illetve az Országos Törvény- és Kormánylap ezt követően három nyelven jelent meg (német, magyar és román). A névrendezést nyomán a helységek ettől kezdődően három hivatalos névvel rendelkeztek (némettel, magyarral, illetve románnyal).⁶⁸ Kiemelendő, hogy esetenként olyan

⁶⁵ Makkai-Mócsy 1988 *i. m.*, 235-240.

⁶⁶ Evans, Robert John Weston: Nyelv és államépítés: a Habsburg Monarchia esete (Robert A. Kann emlékelőadás). In: *Aetas*, 21. évf., 4. sz. Szeged: AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület. 2006, 181-202.

⁶⁷ 1836. évi III. törvénycikk a Magyar nyelvről

⁶⁸ Bartos-Elekes Zsombor: Német helységnévadás és névhasználat a XIX. Századi Erdélyben. In: *Geodézia és Kartográfia*, LVI. évf., 9. sz. Budapest: Magyar Földmérési, Tér-

települések is többnyelvű helységnevekkel egészültek ki, amelyek határain belül kis mértékben vagy egyáltalán nem éltek egymástól eltérő anyanyelvű közösségek (pl. Csíkcsomortán nem rendelkezett jelentős német lakossággal, ennek ellenére a település német helységnevével is kiegészült).⁶⁹ Nem sokkal később, 1873-ban az első magyarországi hivatalos helységnevtár is megjelent, viszont ez lényegében csak a meglévő helységek adattáraként szolgált, érdemleges névrendezés nem történt ennek keretén belül. A helységnevek kérdése kétséget kizáróan először a XIX. század végén vált igazán jelentőssé, amikor is megnövekedett a vasúti és postai forgalom. Tekintettel arra, hogy egyes települések több névvel is rendelkeztek, illetve esetenként több helység is azonos nevet viselt, ez gondot jelentett. A magyar helységnevek esetében a legfontosabb névrendezés 1898-1912 között ment végbe annak érdekében, hogy szabályozza, illetve megoldja ezt a felmerülő problémát.⁷⁰

Csíkcsék esetében, ahogyan Székelyföld további részein is, a román helységnevek nagyjából a XIX. században alakultak ki. A folyamat előbb a magyar helynevek spontán, népi átvételével vette kezdetét, majd az erre ráépülő hivatalos névszabványosítással folytatódott.⁷¹ Kezdetétől fogva, gyakran két névváltozat jött létre, illetve létezett egymással párhuzamosan.⁷² Egyik a magyar helység-név erdélyi román fonetikus átírása volt, míg a másik a Román Királyságbeli fordítás. Ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy ez a tendencia, illetve alapvetően folyamat, nem érvényes Erdély teljes területére nézve. Az 1898. évi községi törzskönyvezésnek a közigazgatás számára zavaró körülmények megszüntetése mellett egy nem

képészeti és Távérzékelési Társaság. 2004, 11-18.

⁶⁹ Id. 1. számú függelék: Csíkcsékcsék helységneveinek alakulása (magyar és német nyelvű megnevezések), illetve 2. számú függelék: Csíkcsékcsék helységneveinek alakulása (román nyelvű megnevezések).

⁷⁰ Szabó Miklós: *A felvidéki magyarlakta települések helységnevváltozásainak vizsgálata*. Budapest: Földrajz és földtudományi Intézet, 2010, 10.

⁷¹ Id. 2. számú függelék: Csíkcsékcsék helységneveinek alakulása (román nyelvű megnevezések).

⁷² Kniezsa István: Erdély földrajzi nevei. In: Deér József (szerk.): *Erdély*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1940, 7.

titkolt célja volt a török hódoltság alatt kipusztult magyar népesség helyére betelepült, más nemzetiségű népek által lakott települések magyar helységnevadása volt, hiszen az említett helységek idegen nevekkal rendelkeztek.⁷³ Mivel ez a folyamat az alapvető helységnevrendezésen kívül politikai legitimáló szerepet is betöltött, ezt tudatos, politikai szempontú helynévadásnak nevezzük. Ez esetben a helységnevé igazolja az illető nemzet őshonosságát az adott területen, illetve ezen állítás valóságáról továbbá az is tanúskodik, hogy a helységnevé-változások nagy többsége nem volt igényelt a helyi lakosság részéről.⁷⁴

Ugyanez a folyamat zajlott le fordított előjellel Trianon után, amikor is több helység magyar, esetenként német nevét fonetikusán átírták románra. Később ezeket újra elnevezték annak érdekében, hogy a magyar, illetve német névalak ne legyen felismerhető (esetenként személynévadás történt). Jelen tanulmányban ez a jelenség főleg az említett időszakban kerül szemléltetésre, amikor is a bukaresti központi hatalom helységnevrendezést kezdeményez, ezzel teret nyitva a román nemzetiesítésnek.⁷⁵ Ebben a periódusban bevett szokássá vált a voluntarista helységnevadás, amelynek egyenes következménye volt, hogy a fonetikus átírás révén kialakult erdélyi román helységnevek új elnevezéseket kaptak, ezáltal elvezítve „gyökerüket”.⁷⁶ Ezt megelőzően hasonló kísérletet képezett a Habsburg Birodalom névrendezésének keretén belüli irányelv, miszerint minden nagyobb település német nevet is kapott abban az esetben, hogy ha addig nem rendelkezett ilyennel. Ami a földrajzi névadás terén kifejtett politikai legitimációt illeti, a rengeteg

⁷³ Bencsik Péter: Politikai célú helységnevé-változások Köztes-Európában a XX. Században. In: Pap Norbert-Tóth József (szerk.): *Változó világ, átalakuló politikai földrajz: Első magyar politikai földrajzi konferencia (1998)*. Pécs: JPTE Földrajzi Intézet, 1999, 163-166.

⁷⁴ Bartos-Elekes Zsombor: Helységnevek a romániai köztudatban (Az ednoníma és exoníma mezsgyéjén). In: *Geodézia és Kartográfia, LIV. évf., 4. sz.* Budapest: Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság, 2002, 19-24.

⁷⁵ Id. 1. számú függelék: Csíkszékszék helységneveinek alakulása (magyar és német nyelvű megnevezések), illetve 2. számú függelék: Csíkszékszék helységneveinek alakulása (román nyelvű megnevezések).

⁷⁶ Bencsik 1997 *i.m.*, 15-18.

eset mellett mégis Románia példája a leginkább kiemelhető, hiszen ennek révén a dákoromán kontinuitást próbálja bizonyítani és e legitimáló funkció miatt válnak annyira fontossá számára a helységnevek (újra)elnevezései.⁷⁷ Esetében a természetes névalakok eltörlése volt a cél, ezért érvényesült az államnyelvi politika a helyi nevek elve helyett. Végeredményként a román szimbólumok földrajzi térbe való beépítése nevezhető meg.⁷⁸

Visszatérve a magyar Országos Községi Törzskönyvbizottság (a továbbiakban OKTB) 1898-1912 közötti tevékenységére, ennek elsődleges célja a zavarokat okozó paronímiák (összetéveszetheőség), homonímiák (azonosalakúság) és a félrelokalizálhatóság felszámolása volt, amely szempontok bizony szubjektív alapokon nyugszanak.⁷⁹ Mindezt az *egy település – egy név* alapelv mentén igyekeztek megvalósítani. A helynévrendezés során az ország összes települését megvizsgálták, vármegyénként figyelembe véve a település nevének helytörténeti és névtörténeti szempontjait, bevonva a helyi hozzáértőket és előljárókat a folyamatba. Az OKTB helységnevé módosítással kapcsolatos főbb irányelvei a következők voltak:

- A korábbi kötőjelezés helyett a helységnevek egybeírása;
- A magyar helyesírás szabályainak, hangjelölésének figyelembevétele (még olyan esetben is történt településnév változtatás, amikor az egy családról kapta a nevét);
- Történelmi, illetve esztétikai okokra hivatkozva településnevek megváltoztatása, lefordítása;
- Helységeket megkülönböztető előtagokkal való egyediesítés (jelzővel való differenciálás);
- Az *-i* képzős előtagok, jelzőtlen formájának érvényre juttatása;
- Középkori okleveles helységnevek lecserélése azok felújí-

⁷⁷ Bencsik 1999 *i.m.*, 163-166.

⁷⁸ Bartos-Elekes Zsombor: Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, XIX. és XX. század). In: *Névtani Értesítő*, 36. sz. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 2014, 238-241.

⁷⁹ Mező András: *A magyar hivatalos helységnevéadás*. Budapest: Akadémiai kiadó, 1982, 125.

tott alakjával;

- A magyartól eltérő nemzetiségekre utaló előtagok lecserélése, eltűntetése;⁸⁰

Az OKTB jelentős mértékben átalakította, de nem túlzás azt állítani, hogy lényegében létrehozta a hivatalos helységnevek rendszerét. Noha hozzávetőlegesen a települések névanyagának kb. 40 százalékát megváltoztatta, amelyek esetében pl. az esztétikai alapú kezdeményezések megkérdőjelezhetőek, tagadhatatlan, hogy Magyarország történetében először készült ilyen minőségű és mértékű munka, ami a helységneveket illeti.⁸¹ Kiemelendő, hogy a törzskönyvbizottság által javasolt új nevet illetően a helyi lakosok fellebbezhettek és végül a belügyminiszter által jóváhagyott változat lépett érvénybe. E folyamat eredményét rögzítette az 1913. évi helységnevtár.⁸² A XX. században a helységnevek fontossága még inkább megnőtt, így a településnév-változások felügyelete az államok irányítása alá került.⁸³

Összegzés

Jelen tanulmányban Csíkszék közigazgatási berendezkedésének strukturált történeti bemutatására, valamint a helységneveinek változását befolyásoló tényezők számbavételére került sor.

Ennek során elsőként nyomon követhetjük Csíkszék közigazgatásának vázlatos történetét, annak létrejöttétől egészen napjainkig, négy jelentősebb történeti korszakra osztva. A második fejezet első alfejezetében a szék-fiúszék közigazgatás-területi rendszer viszonyának meghatározását követően a székely rendi társadalom felépítését, majd az eltörlésének okait elemeztük. Ennek kapcsán

⁸⁰ Mikesy Gábor: Helységneveink 1913-as tükrében. In: *Névtani értesítő*, 35. sz. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 2013, 37-53.

⁸¹ Szabó 2010 *i.m.*, 10.

⁸² Magyar Királyi Központi Statisztika Hivatal: *A magyar szent korona országainak Helységnevtára*, Budapest: Pesti-Könyvnyomda részvénytársaság, 1913.

⁸³ Kálmán Béla: *A nevek világa*. Debrecen: Csokonai kiadó, 1989, 168-179.

megállapíthattuk, hogy ebben az időszakban érdemi közigazgatási átszervezésre nem került sor. Ezzel szemben – ahogy azt a második és harmadik alfejezetben is láthattuk – a Habsburg császárok, valamint a dualizmuskori magyar vezetés egyaránt jelentős közigazgatási átalakításokat hajtott végre. Azonban míg a magyar vezetés törekedett a korábbi etnikai arányok megőrzésére, addig a császári adminisztráció figyelmen kívül hagyta a történelmi hagyományokat, valamint a korábbi területi beosztást és földrajzi-politikai szempontok alapján megbontotta a székely székek rendszerét. Ez utóbbit folytatta – ahogy az a negyedik alfejezetben részletesen is bemutatásra került – az I. világháború utáni impériumváltást követően a román vezetés is, azzal a jelentős különbséggel, hogy szinte kizárólag politikai szempontokat követve többször is kísérletet tett a székelyföldi etnikai térszerkezet fellazítására. Csíkszék közigazgatási átszervezéseinek történetén túl betekintést nyertünk a szék helységneveinek, illetve ezek változásának folyamatába is, amely egy különálló, harmadik fejezet keretein belül került bemutatásra. Ennek során láthattuk, hogy míg a középkorban döntően organikus módon alakultak ki, illetve változtak a helynevek, addig a XVIII., XIX., s különösen a XX. század során előtérbe kerül a hivatalos névváltoztatás, amely több esetben is – a gyakorlati érvek mellett – politikai színezetet öltött, s nemzetépítési szándékokat tükrözött.

E téren figyelmet különösen a román gyakorlat érdemel, mivel itt a helységnevváltoztatásoknak legitimációs céljuk volt: a dákó-román kontinuitás igazolása. Ez utóbbit többek között alátámasztja az a tény is, hogy az 1925 előtti román helységnevek tipológiai, etimológiai és kronológiai szempontból mind arra utalnak, hogy ezen elnevezések más nyelvből honosodtak meg a román nyelvterületen.

Ez alapján tehát úgy tűnik, hogy a román hatalom a szimbolikus térfoglalás keretében kísérletet tett a múlt átírására is. Példát szolgáltatva arra, hogy szinte minden, így a helységnevadás is politikai célok szolgálatába állítható.

Irodalomjegyzék

- B. Szabó János: A székelyek katonai szerepe Erdélyben a mohácsi csatától a Habsburg uralom megszilárdulásáig (1526-1709). In: Nagy József (szerk.): *Határvédelem évszázadai Székelyföldön, Csíkszék és Gyimesek vidéke*. Sepsiszentgyörgy: Szépvízért egyesület, 2018, 106-152.
- Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében*. Kolozsvár: Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, 2005.
- Banciu Marius Gheorghe: Aspecte ale implementării legislației României întregite în Sud-Estul Transilvaniei. In: *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, LVII. sz.* Cluj-Napoca: Institutul de Istorie „George Barițiu”. 2018, 319-333.
- Bartos-Elekes Zsombor: Helységnevek a romániai köztudatban (Az edonóma és exonóma mezsgyéjén). In: *Geodézia és Kartográfia, LIV. évf. 4. sz.* Budapest: Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság. 2002, 19-24.
- Bartos-Elekes Zsombor: Német helységnevéadás és névhasználat a XIX. Századi Erdélyben. In: *Geodézia és Kartográfia, LVI. évf. 9. sz.* Budapest: Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság. 2004, 11-18.
- Bartos-Elekes Zsombor: Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, XIX. és XX. század). In: *Névtani Értesítő, 36. sz.* Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 2014, 238-241.
- Bartos-Elekes Zsombor: A hatalom névrajza – A névrajz hatalma. In: *Földrajzi Közlemények, CXL. évf. 2. sz.* Budapest: Magyar Földrajzi Társaság. 2016, 124-134.
- Bárdi Nándor: A romániai magyar kisebbség a két világháború között. In: Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest: Gondolat Kiadó - MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008, 90-97.
- Barni, Monica, & Bagna, Carla: The critical turn in LL: New methodologies and new items. In: *LL. Linguistic Landscape, 2015 1(1-2)*. 2015, 6-18.

- Bencsik Péter: Határok és helységnevek Köztes-Európában a 18. század második felétől napjainkig. In: *Limes-Tudományos szemle*, X. évf. 2. sz. Tatabánya: Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata. 1997, 117-140.
- Bencsik Péter: *Helységnévváltozások Köztes-Európában 1763-1995*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 1997.
- Bencsik Péter: Politikai célú helységnév-változások köztes-európában a XX. Században. In: Pap Norbert, Tóth József (szerk.): *Változó világ, átalakuló politikai földrajz: Első magyar politikai földrajzi konferencia (1998)*. Pécs: JPTE Földrajzi Intézet, 1999, 163-166.
- Bereznay András: *Erdély történetének atlasza*. Budapest: Méry Ration kiadó, 2011.
- Bielz, Eduard Albert: *Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens, eine physikalisch-statistisch-topographische Beschreibung dieses Landes*. Hermennstadt, 1857. Letöltés helye: www.reader.digitale-sammlungen.de; letöltés ideje: 2019.02.23.
- Boamfă, Ionel: Crearea, la nivel național, a bazei de date administrative privind localitățile din spațiul românesc. In: „*Philologica Jassyensia*”, XI. évf. 2. (22.) sz. București: Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. 2015, 134-138.
- Bodó Barna: A székelyföldi autonómia mozgásterei. In: *Kisebbségkutatás*, XXV. évf. 3. sz. Budapest: Lucidus kiadó. 2016, 7-41.
- Bottoni, Stefano: *Sztálin a Székelyeknél – A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960)*, Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2008.
- Craiu, Ovidiu-Constantin: Structura socială a oiconimelor. Reorganizarea administrativ-teritorială a statului Român prin decretul 799/1964. In: „*Revista Română de Sociologie*”, XXIII. évf. 1-2. (9.) sz. București: Editura Lumen. 2012, 115-132.
- Cselényi Zsuzsanna: A Magyar polgári közigazgatás 1867-től az első világháborúig. In: *Tanulmányok a történelemtudomány köréből = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio historiae*, XXII. évf. 20. sz. Eger: Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola. 1995, 35-42.
- Csikányi Tamás: Székely határőrezredek az Austerlitzi csatában. In: *Hadtörténeti közlemények*, CXXIX. évf. 2. sz. Budapest: Honvédelmi

- Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 2016, 351-352.
- Dávid Gyula, Egyed Ákos, Kötő József: *Kossuth Lajos és Erdély*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2004.
- Deák Ágnes: A közigazgatás és igazságszolgáltatás szervezete. In: Egyed Ákos, Hermann Gusztáv Mihály, Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, II. Kötet (1562-1867)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 628-635.
- Demény Lajos: *Székely felkelések a XVI. század második felében*. Bukarest: Politikai könyvkiadó, 1976.
- Elekes Tibor: Székelyföld földrajza és közigazgatása. In: Benkő Elek, Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, I. Kötet (A kezdetektől 1562-ig)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 58-63.
- Elekes Tibor, Gyenizse Péter: A földrajzi tényezők és a közigazgatás kapcsolatrendszerere Erdélyben. In: *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XI. évf. 2. sz.* Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. 2014, 119-121.
- Ember Győző: Magyarország közigazgatása, 1711-1765. In: *Levéltári Közlemények, 55. évf, 1. sz.* Budapest: Akadémiai kiadó. 1983, 86-88.
- Evans, Robert John Weston: Nyelv és államépítés: a Habsburg Monarchia esete (Robert A. Kann emlékelőadás). In: *Aetas, 21. évf. 4. sz.* Szeged: AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület. 2006, 181-202.
- Fényes Elek: *Ausztriai Birodalom statistikája és földrajzi leírása*. Pest: Heckenast Gusztáv, 1857.
- Gyémánt Richárd: A katonai határőrvidék vázlatos történelme és „statisztikája”. In: *Aracs, 17. évf. 3. sz.* Szabadka: Aracs Alapítvány. 2017, 76-82.
- Györke Zoltán: Instituția Prefecturii în perioada interbelică (1923-1938). Proiecți legislative. In: *Revista Transilvană de științe administrative, 27 évf. 3. sz.* Cluj Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. 2010, 79-96.
- Hajdú Zoltán: A közigazgatási térfelosztás változásai Magyarországon. In: *Tér és Társadalom, 10. évf. 1. sz.* Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások

- Intézete. 1996, 5-21.
- Hajdú Zoltán: Erdély történetileg változó államföldrajzi problematikája: közigazgatási régió, részállam, önálló állam, államrész? In: *A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben*, Csíkszereda: Székelyföld 2000 Munkacsoport, 2001, 215-217.
- Hanzó Lajos: *Az erdélyi szász önkormányzat kialakulása*. Szeged: Értekezések a M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem Magyar Történelmi Intézetéből, 1941.
- Hegyí Géza: A pápai tizedjegyzék tévesen azonosított székelyföldi helynevei. In: Sófalvi András, Visy Zsolt (szerk.): *Tanulmányok a székelység középkori és fejedelemség kori történelméből*. Énlaka – Székelyudvarhely: Haáz Rezső Múzeum, Pro Énlaka Alapítvány, 2012, 97-113.
- Hermann Gusztáv Mihály: A székelység II. József idején. In: Egyed Ákos, Hermann Gusztáv Mihály, Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, II. Kötet (1562-1867)*, Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM, 2016, 406-417.
- Herner János: *Erdély és Részek térképe és helységnévtára*. Szeged: József Attila Tudományegyetem, 1987.
- Hosszú Gábor: *A székely jog megjelenése egy róvásemlékben* (diplomamunka). Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2010.
- Kálmán Béla: *A nevek világa*. Debrecen: Csokonai kiadó, 1989.
- Kniezsa István: Erdély földrajzi nevei. In: Deér József (szerk.): *Erdély*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1940
- Kolumbán-Antal József: *Székely honfoglalás avagy mikor költözhettek a székelyek a Kárpát-medencébe?* Székelyudvarhely: Litera-Veres kiadó, 2008
- Kordé Zoltán: Katonai kötelezettséggel tartozó és kiváltságolt népelemek a középkori Magyar Királyságban. In: Benkő Elek, Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története, I. Kötet (A kezdetektől 1562-ig)*. Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM. 2016, 73-88.
- Kristó Gyula: *A székelyek eredete*. Budapest: Balassi kiadó, 2005.
- Lenk, Ignaz von Treuenfeld: *Siebenbürgens geographisch-, topographisch-, statistisch-, hydrographisch- und orographisches Lexicon I-IV*, Wien, 1839. Letöltés helye: www.reader.digitale-sammlungen.

- de; letöltés ideje: 2019.04.06.
- Lőrincze Lajos: *Földrajzi neveink élete*. Budapest: Néptudományi Intézet, 1947.
- Magyar Királyi Központi Statisztika Hivatal: *A magyar szent korona országainak Helységnevtára*, Budapest: Pesti-Könyvnyomda részvénytársaság, 1913.
- Makkai László, Mócsy András: *Erdély története a kezdetektől 1606-ig*, Budapest: Akadémia kiadó, 1988.
- Martinovici, Constantin – Istrati, Nicolae: *Dicționarul Transilvaniei și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj Napoca: Institutul de artegrafice „Ardealul”, 1921.
- Mező András: *A magyar hivatalos helységnevéadás*. Budapest: Akadémiai kiadó, 1982.
- Mikešy Gábor: Helységneveink 1913-as tükrében. In: *Névtani értesítő*, 35. sz. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 2013, 37-53.
- Moldovan Silvestru – Togan, Nicolae: *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria: compus din încredințarea Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român*, Sibiu: Editura „Asociațiunii”, 1909.
- Onișor, Titu: *Opera legislativă a Consiliului Dirigent*, București: Editură Marvan S.A.R, 1937.
- Pálffy Géza: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. In: *Történelmi szemle*, XXXVIII. évf. 2-3. sz. Budapest: A magyar tudományos akadémia történettudományi intézete. 1996, 163-218.
- Rácz Anita: *Adatok a népnévvel alakult régi településnevek történetéhez*, Debrecen: Debreceni Egyetemi kiadó, 2011.
- Rácz Tibor Ákos: Háromszék első magyar telepesei és a határvédelem. In: *Erdélyi Múzeum*, LXV. Kötet, 1-2. füzet. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása 2003, 1-15.
- Săgeată Radu: Evoluția organizării administrativ-teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940). In: *Revista Geografică*, IX. sz. București: Academia Română, Institutul de Geografie. 2002, 158-166.

- Szabó Károly, Szádeczky-Kardoss Lajos, Barabás Samu (szerk.): *Székely oklevéltár 1219-1776, III-IV. kötet*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1934.
- Szabó M. Attila: *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2003.
- Szabó Miklós: *A felvidéki magyarlakta települések helységnévváltozásainak vizsgálata*. Budapest: Földrajz és földtudományi Intézet, 2010.
- Szalóczy Gyula: *A történeti Maroszlék etnikai- és vallásföldrajzi sajátosságai 1850-től napjainkig*. Miskolc: Miskolci Egyetem, Földrajz-Geoinformatika Intézet, 2017.
- Szádeczky-Kardoss Lajos: *A székely határőrség szervezése 1762-64-ben. Okíráttárral, 1761-1790*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1908.
- Szádeczky-Kardoss Lajos: *A székely székek*. 1986, 133-150. Letöltés helye: www.mek.niif.hu/; letöltés ideje: 2019.09.21.
- Szádeczky-Kardoss Lajos: *A Székely nemzet története és alkotmánya I. Székelyudvarhely: Litera-Veres Könyvkiadó, 2012.*
- Szántay Antal: II. József kerületi biztosai. In: *Századok, CXLVIII. évf. 5. sz.* Budapest: Magyar történelmi társulat. 2014, 1171-1185.
- Szentgyörgyi Tamás: A Magyar Királyság határvédelmi rendszerének kiépítése: 16-18. század. In: *Quot Capita, Tot Sententiae*, Győr: Batthyány Lajos Szakkollégium, 2013, 183-187.
- Szilágyi Sándor: *A Magyar Nemzet Története. VIII. Kötet: Magyarország története a Szatmári Békétől a Bécsi congressusig (1711-1815)*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt, 1898.
- Tódor, Erika Mária: The hidden curriculum of schoolscapes. Overview of the bilingual school context. In: *Journal of Romanian Literary Studies* (4). 2014, 529-538.

Hivatkozott Jogszabályok

1836. évi III. törvénycikk a Magyar nyelvről
1876. évi XXXIII. Törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről
1877. évi I. Törvénycikk némely törvényhatóságok véglegesen meg-

állapított területének az 1876. évi XXXIII. tc. rendelkezése folytán
törvénybe iktatásáról

1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról

Decret Regal nr. 2465 din 25 septembrie 1925 privind schimbării
denumirii unor localităților

Decret Regal, nr. 2919 din 13 august 1938

Legea nr. 95 din 14 iunie 1925 pentru unificarea administrativă

Legea nr. 167 din 29 iulie 1929 pentru organizarea administrațiunii
locale

Legea administrativă nr. 569 din 26 martie 1936

Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950 pentru raionarea administra-
tiv-economică a teritoriului Republicii Populare Române

Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrati-
vă a teritoriului Republicii Socialiste România